

podnevna svetlost

eržebet juhas

Sećaš li se, Ibi, onog poslednjeg zajedničkog porodičnog letovanja u Banji Koviljači? I *Hotela Paradiso*, gde smo stanovali! Paradaža, kako smo ga godinama pominjali. Koliko puta nas je pitala Rožika Kuktin, koja se beše brinula za naš vrt: *pa kako je bilo u Paradaju?* Pravi raj, draga tetka – Roži, pravi raj – odgovarao bi otac uvek spremno i obesežački. U kovčegu s blagom Rožike Kuktin našla se davnina fotografija, mnogo godina kasnije kada se već ona nije brinula za vrt nego za teško bolesnu baku Neorčić – koja je u ovo vreme bila poput srdite stare hrizanteme, obavijene vlažnim jesenjim maglama, snažno naslučujući već da nikada više neće svanuti onaj dan kada će ove guste magle, poput osvešćenja, uzdići se sa sve konačnije sredenosti ovoga sveta, na koju su se spustile kao beskrjuna zavesa – e pa, u ovo vreme, negujući teško bolesno telo bake Neorčić, koja je uglavnom bila nesvesna, našle su se malobrojne uspomene Rožike Kuktin: fotografije, nekoliko razglednica, molitvenik, parčići traka, nekorušena pudrijera i jedna prastara naša fotografija u kovčegu s blagom. Sedimo na ogromnoj terasi *Hotela Paradiso*: na mestu tolikih večernjih valcera, polki i tanga, izuzev što je podnevna svetlost. Amateur-snimak malog formata. Nakrumpniji je natpis na procelju *Hotel Paradiso*.

Lepo se sabrala porodica, nema šta. Čak i jedan sinovac dede Neorčića koji je već odavno negde preko dalekih mora. Čika Đula. Gle, Đula! Još je bio s nama, jadnik – uzdahnula bi katkada baka Neorčić kada su se našli snimci s ovoga letovanja kao dokumenti opipljivih starih dobrih vremena, mada su u našim očima sve više nekako gubili vrednost. Sve više smo se odnosili prema ovim snimcima kao da im verujemo prisiljeni samilošću prema baki Neorčić: odista se i mi sami vidimo na toj terasi, ali kao da smo falsifikat. Gle, Đula! Još je bio s nama, jadnik. A mi: bože, kakav udarac za jadnika što već nije s nama. Kao bilo ko, ko nije s nama, može biti jedino jedni Đula, ili jedni bilo ko drugi. Iako je moguće, jadnice Ibi, da je jedna baka Neorčić bila u pravu, jadni otac, jadna majka, jadni deda neorčić već su odavno tako jadni, a i mi smo jadni, svi smo tako jadni.

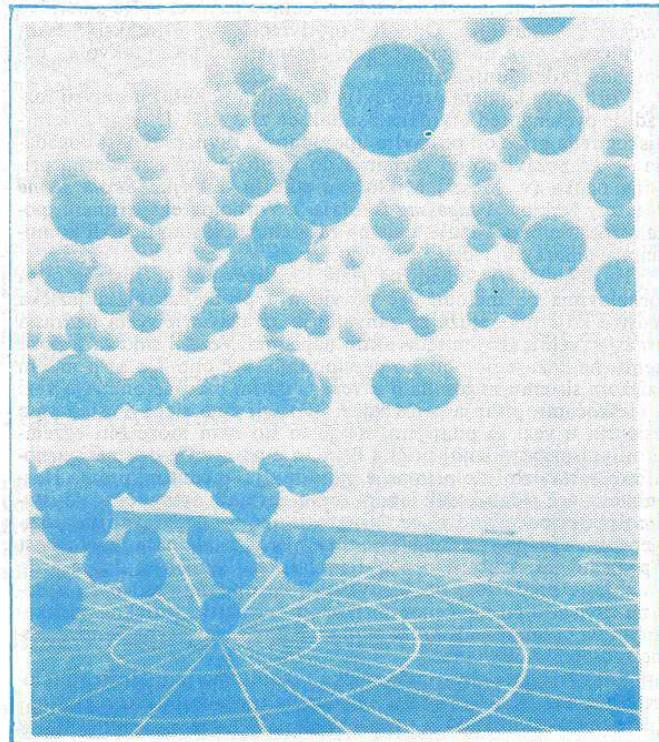
Da, Đula je tada još bio s nama, a baka Neorčić je veoma često citirala tokom svojih sećanja negdašnje izlive Đula (kasnije uvek jadnika): *I vi hoćete da me spremite za večnost u ovoj veličini mušoserine?* Dakle, sedimo na terasi *Hotela Paradiso*, pod podnevnom svetlošću, i svi poput mušoserina. Mi, evo već svi jadni: čika Đula i njegova mlada verenica: Bežika Konig, otac, majka, baka Neorčić i Mikloš, nas dve, a pored nas pak rođaci Bežike Konig, apotekari Konig: Karči Konig sa ženom Zoricom i kćeri, koji svi, razume se, oslovjavaju samo sa Icuka, ali mi ne propuštamo da je nazovemo punim imenom, dakle Icuka Konig. Istina, posle ukora već isključivo između sebe, ali onda zaista neizostavno. Icuka Konig! Icuka Konig! – to je već i previše. Izdržati, bez smeha! U interesu što dužeg ostajanja budnim u večernjim časovima, naša uljudnost poprimala je nadljudsku meru, ni ovamo ni onamo, to je već i previše. Jedna Icuka koja je Konig, i jedna Konig koja je Icuka. Koliko puta je bilo dovoljno da se zgledamo za vreme ručka i već bi skliznuli pod sto hitro trpajući maramicu u usta, daveći se od smeha u pravom smislu reči. Icuka Konig! Kao kad se neko neočekivano poklizne na ledu pa oni nespretni pokreti ispunjeni poverenjem pre nego se konačno prostere.

Moram ti reći, Ibi, da već odavno nema događaja ili fotografije koji bi u meni tako izazvali sećanje na letovanje u Banji Koviljači kao što je jedna načinjena reč Icuke (Konig) nastala na nesporazumu. *Dadaje*. Sećaš se, odrasli bi nas uveče, posle nekoliko paradih valcera, uvek žurno oterali u naše sobe, međutim, mi bismo se na vreme pobrinuli o daljoj zabavi, obično bismo se dogovorili s decom poznatih porodica kod koga ćemo održavati večernji tajni sastanak. Trebalo je reći broj sobe, na primer 25, ili 62, a onda odmah: daj dalje, jer ćeš ostati magarac. Jednom se prekinula tajna pošta i gotovo je propao sastanak. Ispostavilo se da Icuka (Konig) nije umela da predala dalje poruku, nije razumela što je to *dadaje* i nije se usudila da ga izgovori. Svi smo je napali zbog nespretnosti, a ona je bez reči ustala sa svoga mesta (a tako se već bila lepo smestila), ipak je ustala bez prekora: malena, sa čudno odraslim, tvrdoglavom neraspoloženim izazom lica. Polagano je izašla kroz vrata i pošla je, akode polako, što nije karakteristično za decu, duž na izgled beskrnjog hodnika hotela koji je bio tek čkiljavo bočno osvetljen. Kuda ćeš sad, glupačo! – graknu neko na nju. Osrvnula se i pogledala svojim čudno odraslim licem, malecka. U *Dadaje* – odgovori jednostavno, kao neko ko tačno zna da nema drugog rešenja, a niz ukočeno sitno lice kapljale su suze.

Pa treba reći, dobro smo se najurcali za vreme tog letovanja – ne jednom je naknadno zaključivao *sustinu* Đula. Lice mu je pak više odavalo olakšanje nego zadovoljstvo. Očito da mi onda ništa

nismo razumevali kako su se to odrasli najurcali. Mi smo samo zažalili nekakvu neprekidnu, neutoljivu strku. Izdašno lupanje vratima, zapunjajući duge rituale odevanja, zatim ponekada svlačenja brzinom veta, užurbana presvlačenja. Apartmani su podsećali na neku suludo razbacanu garderobu u kojoj je ostalo nekoliko pedala prostora – poput neke zaturene staze u šumskoj šikari – koji omogućava saobraćaj do najvažnijih središta: od ulaznih vrata do ogledala, od kupatila do postelje. Primećivali smo i česta nestripljava požurivanja i preklinjanja koja su se pretvarala u nagovaranja. Jednom ređu, primećivali smo da je negde, u nečemu uvek nastajao zastoj.

A potom, posle nedelja i meseci, izgledalo je da će se stvari konačno ispoređivati tek kod kuće. *Pa treba reći dobro smo se najurcali za vreme tog letovanja.* Kao što je mesecima izgledalo da se društvo jedino zato i okuplja da bi opet i iznova oživljavalo nezaboravne doživljaje s letovanja. *A kada smo jeli jagnje s ražnja na obali Drine, a odjednom, grom iz vedra neba, gotovo doslovce – onaj užasni pljusak!* A tek slijivotz u Loznicu što ujeda poput psa! *Pa tri fijakeri kad su nas kući... ehej, da! noćas nisu sjale zvezdi-ce na ne'buuu jer nekoga neemaaa...* Dugo je izgledalo da ovi doživljaji tokom vremena postaju sve izbrušeniji od čestih pominjanja, da bi se konačno, oformljeni poput istinske izvajane grupe, lagano izgubili ispred očiju, neprimetno se povlačući u neki daleki zakutak kapriciozogn sećanja.

Tokom mnogo minulih godina od tada, ako bi katkada bilo pomenuto poslednje zajedničko porodično letovanje u Banji Koviljači, odjednom tek smo shvatili sebe da znamo: ako bi Mikloš još hteo da ostane na terasi Paradisa, baka Neorčić – *pouzdano ko bog* – već bi u sledećem trenutku objavila da je mrtva umorna. Ili ako je otac upravo igrao valcer s Bežikom Konig, čak to i nije bilo tako retko, Djuli bi odjednom naspeo da prošeta. Znali smo da je majka za celo vreme letovanja čitala romane zapanjujućih naslova, a u *prišilnim pauzama* čitanja (doručak, ručak, večera,igranje i poneki *neizbežni izlet*) bila je tako očigledno neobaveštena o važećem *redu vožnje* da je gotovo zbog nje iskakala cela kompozicija u koju su se ipak svi redom uspeli na vreme da popnu neko ranije, neko kasnije, ko sa zadovoljstvom, ko namršten. Znali smo i da je u Zorici *izgubljena operска pevačica*, kako je to Karči konig više puta pominjao, a svaki put tako glasno kao da to prvi put kaže: očekujući potrazno dejstvo te novosti na društvo. Zorica pak očigledno nije verovala takvim rečima *apotekarskog bića koje večito odmerava i gubi se u cepidlačenju*. Pošto je bila u oštrot suprotnosti sa svojim mužem pa je sve ono što postoji bilo potpuno nemjerljivo, dakle potpuno neizračunljivo.

Samo da bar ne peva večito! – planuo bi katkada otac pomalo rezignirano. Kao što je shodno sve češćim nastupima šetnje Djule, Bežika Konig, htela-ne htela, takođe bila prisiljena da pode u šetnju sa svojim verenikom, a Zorica pak, gospoda s lepim izgledima, u punom je sjaju ostajala i dalje na terasi *Hotela Paradiso*, iako je u dnu duše – i usred večitog, čas tišeg, čas glasnijeg pevušenja – postajala sve utučenija ono tipično *apotekarsko biće*, pored svoga

muža, a otac, da bi je valjda spasao od konačne utučenosti, ili možda samo u strahu od toga da bi se ova utučenost mogla proširiti i na njen sluh i da će u nekom iznenadnom muku tišine Zorica, jadnica, zabludeći, svi će to čuti, u laverintu falš tonova i krvnih melodija; zbog nepouzdanih motiva dakle, sve je češće pozivao Zoricu na igru. U Zoričinim toaletama, da o večernjim haljinama i ne govorimo, uvek je bilo nečet teatralnog. Moguće je da su ovo osećanje surgerisali česti, gotovo neprekidni izlivi pevanja, ali je činjenica da otac, kada bi je ugledao u toaleti koju do tada nije bio video, i nehotično bi mu pala na um besmislica da je *ova žena naslikana*; na stolicu, na stepenište bazena za kupanje, na fijaker, ukratko svuda gde god bismo je ugledali. A konačno, *ipak ako je negde, bilo gde naslikana pa da još i peva!* Jer Bežika König je već grubo kršila polako i osnovnu pravilu devojke iz dobre kuće, čak je krišom cepkala na parčice jedinu lektiru koju je ponela sa sobom (Amor i Himen). Biblijka zaručnika i mladih bračnih parova. Napisao dr Mihalj Nadaš, pošla je s Djulom u šetnju kao da odlazi pravo na gublje.

Verovatno je jedino majka ostala daleko od ove zaprečne vatre sve brojnijih plahovitosti koje su se međusobno sve više razlikovale. Razume se samo od sebe. Jer ne mnogo posle našeg dolaska, majka već: put pod noge pa u široki svet! Ah, tako je divno putovati, naročito poetičnim fijakerom, pozlaćenim batarom, poštanskim kolima, ili u modernom kuepu Orient-ekspresa... Ah, tako je divno putovati, ako putujemo s Njim, svuda je život tako lep, ako je On s nama. Živeti negde daleko, osamljeno, na ostrvcetu usred sivog okeana, samo se beskrajna voda grli s plavim nebom, talasi zapljuškuju peščanu obalu, i povlače se šumeći, rajska ptica se njije na grani koju zaljubljenički grle bujne pužavice, a u sumrak dvoje zaljubljenih prigrljeni posmatraju kako rumeno sunce tone u crvenastu pučinu. Većito biti uz Njega, ljubiti njegove suze i tugu, poljupcem udostojiti traku koja je bila u njegovoj kosi, ružu koja je dremala na njegovim grudima, zamisliti se nad malenim tragovima njegovih stopa koje su ostale posle šetnje u vrtu na pesku, noću prebirati strune na gitari ispod njegovih prozora, kao srednjovekovni trubadur, i ležati u mekom, plavičastom snegu u hladno zismko jutro, mrtav, smrznut, probodenog srca, među ružama crvenim poput krvi...

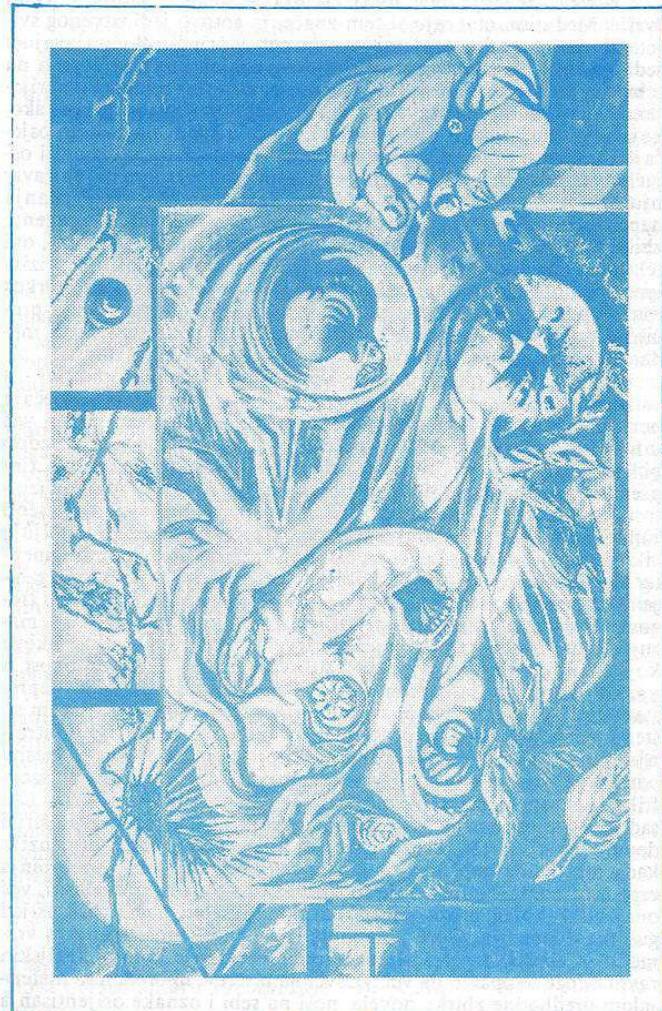
Ah, tako je divno putovati, ako putujemo s Njim.

Cini mi se, Ibi, da smo svi mijadnici ovekovečeni u razmeri muvoserina, neminovno spremjeni za večnost – kao što je to negda pominjao Đula, – da smo mi bili dadaće već i onda, tamo – u Banji Koviljači. Odnosno pojedini od nas već su bili uveliko na putu, a drugi su baš onda polazili naput, kao Icuka, ona malecka, sa čudno odraslim, tvrdoglavom neraspoloženim izrazom lica u na izgled beskrajnom hodniku *Hotela Paradiso*. Ali onaj ko je ponajviše bio u dadaće kao u svojoj kući – dakle, pomalo se već i udaljujući, – od svih nas je ponajpre to mogao biti Mikloš.

Možeš li, Ibi, da se prisetiš, posle toliko godina, srdžbe bake Neorčić tam, U Banji Koviljac? One srdžbe koja se ne može ni uporediti s prethodnim, niti pak s kasnijim njenim užasnim negodovanjima, srdžbe koja je u obliku grđnji i kletvi navirala poput slapa iz nje, odnosno koja je ponekad samo nemo ključala u njoj da bi u pogodnom trenutku, poput biblijskog potopa, prekrila sve, ama baš sve. Ja sam izvan sebe! Izvan sebe, potpuno! To da doživim! Prokleta, stara budala. On, baš on se usuđuje da mi to priredi! Takvu sramotu, Gospode! Taj pajac, pa čovek se rasplače kad ga pogleda! I još mi on tu paradira s tim poremećanim kakaduom! Pa u zemlju da propadne! Kakvi smo, Bože, kakvi smo? Svi su na svoj način postajali samo na sve strane rastureni notni kružnici, a gusti slap srdžbe koji je navirao iz bake Neorčić stvarao je sistem linija za beleženje nota. Njene gradnje slične biblijskom potopu dale su formu bezobličnom haosu celog letovanja. Unutar sistema linija određene njene srdžbe postalo je čitljivo sve ono što se zabilo tam, u Banji Koviljači. Mikloš je bio gornji cilj: u potpunosti se nije mogao smestiti ni na jedno mesto na linijama ili između njih. Moglo bi se reći i ovako: u suštini Mikloš je stvorio onaj određeni sistem linija kao osnovni preduslov nemogućnosti beleženja nota za dogadaje već svojim ponašanjem koje je sve zapanjivalo.

Ako se na kraju odvažiš da se prisetiš, Ibi, dede Neorčića koji se tamo u Banji Koviljači upoznao sa suprugom advokata iz Segedina, izvesnom gospodom Lehar, Emilijom Šenji, koja je, budući da joj se um malko poremetio, zbog okolnosti koje su nama ostale nepoznate, putujući iz banje u banju htela da otkloni ovaj poremećaj, ili možda da ga zaštititi od novog poremećaja. Emilia se pojavljivala samo danju, a i tada tek samo na sat-dva. Šetala se po ogromnom parku oko hotela u društvu jedne usedelice, bolje rečeno pod njenom kontrolom, koja se zvala Iduška, mršava poput sarage, ali milosrdna pogleda, a s njom je sedela katkada i na onoj terasi uz blaženi osmeh koji je bio namenjen svima i nikome. Treba reći da zaista nismo mogli da prepoznamo dedu Neorčića, čak smo to i onda zapazile, ako se na kraju odvažiš da se prisetiš, Ibi. Kao da je bio začaran iz trena u tren. Jednostavno nije mogao da bude bez Emilije. Ni noću ni danju nije bilo razdoblja kada nije bio zauzet Emilijom. Primičući se prema zajednici s njom, u mašti je već proživiljavao potres udaljavanja, posle okončanja lakinjih šetnji, pri rastanku već je u mašti bio u trenucima osušćanim sledećim susretom. Mašta i stvarnost živele su zajedno, mašta i stvarnost su se pri-

bližavale i udaljavale neprekidno saobraćajući istom stazom – delec i se na milione delića, ili naprotiv: milionski se umnožavajući možda, poput opojnog nebeskog fijakera koji jezdji od zvezde do zvezde. Gospodine, ne smete je uz nemiravati, upozoravala ga je Iduška. Ma ne uz nemiravam je, kako bih je uz nemiravao, gospodo, smirivao je Mikloš Idušku. I to očigledno ubedljivo, pošto su ubrzo udvoje šetali onih kratkih sat-dva tokom sunčanih prepodneva ili za vreme podnevne svetlosti, pre nego što bi se Emilia povukla u svoje odaje. I sada ih vidim zajedno: divno, neuznemireno lice Emilije, kao da se iz večnosti vratio maleno nebo, s pradavno ovekovećenim osmehom, jednom i za svagda. I deđu pored nje, s onozmajskim ozarenjem, kao neko kome je uspeo konačno da se nade pred licem Gospodnjim.

Ako je Mikloš igde govorio o ženama, onaj kome je mogao govoriti jedino je mogao biti otac, Ja nikada nisam iamo sreće sa ženama – mogao je mrmljati sedeci za onim izvesnim stočićem za pušenje, kada smo svi za sobom već odavno daleko ostavili poslednje zajedničko porodično letovanje u Banji Koviljači, a i *Hotel Paradiso* je za nas nestao s lica zemlje kao i haotične linije sna posle budenja. Nevola je, stari moj, sa ženama – mogao je mrmljati ocu u nekom lagdanu počinku lakog pretapanja pijanstva, ili možda baš u pretapanju, izmedu – nevolja je što odmah naslute zlo. Pa budi prijatan, gladak, tečan! – smesta se prebaciti u cveće njihove mašte, pomalo romantična, sklona samim besmislicama. E, ali da li ti možeš da zamislis mene, Mikloša Neorčića, makar i unazad sve do kolevke, kao nekoga ko je ikada bio u stanju da zatají sebe pred ženama? Čak ni pred Irmom, ponajmanje pred njom. A onda ne preostaje ništa drugo nego decenijama potpuna kalvarija ponižavajućeg vraćanja kući koje se uporno i smešno ponavlja. Onda već za ceo život samo lažni svedok postaju sopstvene istinske parnice, razumeš, stari moj?

Pa da, i Mikloš se polagano vratio konačno kući. Gle, svi na svom mestu. Zapravo smo tako lepi kada razgledam ovaj očuvani amateur-snimanik iz kovčega s blagom Rožike Kuktin. Tako autentični, zaista. Ni u sru mi više ne bi palo na um, Ibi, da smo mi falsifikovani samo na fotografiji.

sa madarskog preveo Sava Babić